

BOOKA.

Knjiga **197**

MLADEN MILINOV
ŠUTNJA

© Mladen Milinov, 2023.

Pobednički rukopis drugog
godišnjeg konkursa za
najbolji neobjavljeni roman.

ZA IZDAVAČA
Ivan Bevc
Nika Strugar Bevc

© za srpsko izdanje

BOOKA

11000 Beograd, Cara Dušana 68
office@booka.in

www.booka.rs

IZVRŠNA UREDNICA
Sanja Bogičević

LEKTURA
Borka Slepčević

KOREKTURA
Ana Vranješ

PRELOM
Bodin Jovanović

DIZAJN KORICA
Goran Vitanović

ŠTAMPA
DMD štamparija

Beograd, 2023.

Sva prava zadržana.
Nijedan deo ove knjige ne može se koristiti
niti reprodukovati u bilo kom obliku bez
pismene saglasnosti izdavača.

MLADEN MILINOV
ŠUTNJA

1. SAN

– Ideš li, Mlađo? Ideš li, sadrpane?

Gleda Mlađan u svog oca, a ovaj krepkim korakom poskakuje putem ispred njega i tiho, ispod glasa, došaptava: – Joj, rode, kako bih ja volio da znam njemački!

Iz plavih očiju, ko na zejtinu, upućuje mu pogled savezništva i bliskosti. – Ajn, cvaj, draj, šlus, kaput, raus! – ide Janko i vika ga stoji. Nikoga nema oko njih na proplanku. Izmili puška iza očevog ramena kada se sledeći put ka Mlađanu okrene.

– Ma nema veze, rode, uči ti ruski... Uči, ljubi te tata.

Mlađan skreće pogled s Janka i posmatra cev crnu kao zmija, čvrstu, spremnu da ujede.

Zarže konj iza Mlađana i on tek tad primeti da čvrsto drži uzde i da su mu se zasekle u dlan. Vranac stao, pa udara kopitom u zemlju kao da traži grob, da pokaže da je neki borac tu pao, da je zakopan i ostavljen. Sagne Mlađan glavu da pogleda, ne vidi ništa na zemlji, a kad se ispravi, lupi ga cev po potiljku i on zna da je zmija s očevog ramena dopuzala na njegovo i opet zauzela preteći položaj.

Vranac zakorači po strani, a na leđima mu Švaba. Visok, plećat, jakog grudnog koša, bez obzira na to koliko pokušava da se pogne u ramenima. Zarže konj, a Švaba, plav i tamnih očiju, gleda prazno kroz Mlađana, ali i dalje šuti. Šuti i Bosna oko njih po sunčanom danu i gleda bukvama, brdima i planinama. Kao da cela Bosna gleda u Mlađana i čeka naredni zvuk.

Mlađan strepi od zmiije s ramena, od konja i Švabe. Čeka ko će od njih troje prvi da pusti glas.

Potraži Mlađan Janka pogledom i utom, ispred njega, prođe viljuškar, a za volanom pijani Goran. Vozi praznu paletu. Podignuta je paleta visoko, propeo se viljuškar, da dohvati, da napuni mrtav tovar na sprat. Vozi jednom rukom, a drugu sve savija u nadlanici tako da visi, pa kuka nad njom jer ne može da je kontroliše. Mrtva ruka. Cvili Goran u sebi i sve govori: – Ma kako će vako ruka da visi ko da nije živa? Jebo vas Broz!

Prođe viljuškar uz buku i Mlađan se zaglubi u blato nastalo iza guma, a nigde kiše. Niti se naslućuje, niti je bilo.

Stavlja Mlađan ruku na grudi. Boli ga po sredini, kao da su mu se rebra preklopila tu gde se spajaju pa nikako da se vrata u svoj prvobitni položaj. Oseća bol u potiljku i kako ga tri šutnje ubadaju s leđa. Šute i zmiija i vranac i Švaba, a potiljak peče. Zmija na ramenu čeka da joj pruži ruku pa da ujede slasno. Konj okreće njušku, miriše vazduh i kao da i sam smatra nemogućim poslom tolike grobove otkriti. Mnogo je to posla za jedan konjski život. Švaba gleda povijenih ramena, a onda počinje da otvara usta i kao da širi krila. Poleteće svakog trenu, poleteti visoko, a onda će se sjuriti na Mlađana kandžama i psovaće ga na nemačkom. Mlađan se bori za dah, a onda ga

otrezni Jankov glas. – Mlađane, sadrpane! Pa, đe si ti to otišo?

Jankov osmeh rasteruje zlokobnu tišinu. Suši se blato i ponovo je sunčan proplanak. I dalje mu ono troje šuti iza leđa, ali drugačije, obično. Smeju se Janku plave oči i sve popravlja crvenu pionirsku maramu Mlađanu oko vrata, nakrivljuje mu plavu kapu na stranu, a petokraka blista.

– Evo, tako! Sad će tebi tata sve da namjesti. Tako! Sad si pravi Titov pionir... – kaže ozbiljno, a onda nastavlja umiljato – ljubi ga tata. Eno, pogledaj, ide maršal, sve on vidi!

Janko pogleda u brdo, kad njim korača Augustinčićeva¹ statua. Broz lično! Pognute glave. Patina mu se uvukla u bore iznad obrva. Korača zabrinut, po ivici brda. Iza te ivice je najveći neprijatelj jugoslovenskih naroda i narodnosti – šutnja. Vreba sa svih strana, a mi moramo biti stalno na oprezu. Tito korača smelo, ogrnut kamenom kabanicom. Za njim idu njegovi komandanti. Jedan nosi olimpijsku baklju, a drugi drži maskotu Vučka visoko iznad glave, ko svetinju. Sledi Milja Marin², cika je stoji i osmeh joj od uha do uha. Trude se da održe korak pa potrče kad se spotaknu, da Tito slučajno ne primeti, da ga ne ometaju u brizi, da mu ne bacaju još tmine na čelo, da ne pogne glavu niže, jer im je on jedina nada. – Tito! Jabuko!

¹ Antun Augustinčić (1900–1979) – čuveni jugoslovenski vajar poznat po skulpturi *Maršal Tito*, skiciranoj 1943, u jeku rata.

² Milja Marin (1926–2007) – partizanka, ikona NOB-a, poznata po fotografiji *Kozarčanka*, načinjenoj 1943.

Sve to gleda Mlađan, dok Titova statua sve odlučnije korača ka najgušćoj šutnji. Onda se iz šumarka pojave tri seni kojima ne razaznaješ ni visinu ni širinu, ali razaznaješ njihov jasan pogled. Krupne su im oči, pune nade, dok gledaju za maršalom. Maršal zađe sa svitom za brdo i pretvori se u sumrak, a pogledi tri siluete usmere se na Mlađana.

Mlađan se trgne, pa opipa pionirsku maramu i kapu na glavi. Uveri se da je i petokraka tu. Popravi odeću na svom dečjem mršavom telu i onda konačno pogleda u dlanove. Ne drži više uzde, ne oseća zmiju na ramenu, a kad se okrene, ugleda Janka, dvanaestogodišnjaka, kako nosi pušku na leđima, a za njim ide konj sa vezanim Švabom.

Zamakao mali Janko, ali ga Mlađan brzo sustiže hitrim, odraslim korakom. Zamenili su starost, sad je Mlađan odrastao, a Janko, njegov otac, dete. Za njim se prikradaju i tri seni jasnih pogleda, a Mlađan im samo besno mahne rukom. Nije izgovorio: *Bjež'te o'tale, ovo je moj otac, ne tiče vas se!* Ali siluete kao da razumeše, sklopiše oči pomirljivo i pokajnički, pa se raspršiše i uputiše ka šumarku.

Mlađan je star, deda, kakav i jeste – deda koji ne može da potegne teret ko ranije, a valja namiriti sav onaj narod iz mlina. Dati im plate i otplatiti kredite. Rata za prvi kredit stiže trinaestog, a za drugi dvadeset šestog. Do tada će ovi s Memića uplatiti, a ove iz Zvornika čeka da im se račun odblokira. Od pekare će svakako biti ako ne bude ni jedno ni drugo. I tek mu onda sine da je oba kredita otplatio, lakne mu. Nategne čašicu veselo, baci je u polje, pa potrči da to kaže malom Janku. I taman da zausti, kad počne Švaba da ječi s konja.

Zastane Janko, zastane i konj, a Mlađan se zamrzne, samo gleda. Počinje Švaba sve glasnije da priča, a Janko škilji. Ne razume ni reč nemačkog. Pokazuje vezani Švaba glavom preko brda i nešto autoritativno govori, jer je ispred njega balavac od dvanaest godina. Janko jednako nastavlja da škilji u njega, slegne ramenima, a onda se uputi dalje.

Švaba škrguće zubima, vuče rukama kanap, a konj se uznemiri. Zatetura se Janko, spade mu puška s ramena, konj se prope, izbi mu uzde iz ruku i zaseče mu dlan, a onda kopitama moćno udari o zemlju. Lupi Švaba licem o vrat konja i pade na zemlju.

Dok se Švaba koprca krvavog nosa, Janko se drži za posečeni dlan, nesiguran kome pre da potrči, pušci, konju ili Švabi. Mlađan, zaleđen, sve to posmatra. Prikovan za zemlju, ruku okovanih maglom, postade svestan da ga tri seni drže dok mu stoje za leđima. Ponovo su mu se prišunjale dok nije gledao, a i nije glasno rekao ono što je hteo malopre, pa se puj pike, ne važi. Ne može da ih vidi, ali im oseti kuke na potiljku.

Janko zgrabi pušku, stavi je ponovo na rame, ode po konja, pa natrag. Švabe ne bude tamo gde ga je ostavio, već je otpuzao onako svezan, pa se skotrljao nizbrdo. Još je čvrsto vezan i Janku laknu kad ga stiže s vrancem. Hvata Švabu za konopce na leđima da ga ispravi, a ovaj se otima. Viče na nemačkom, psuje, a Janko ništa ne razume. Ni nakon deset pokušaja ne uspeva da ga natera da se uspravi i kao da tek tad, u očajanju, primeti da je sumrak odmakao.

Konj uznemireno rže, Janko ga veže za bukvu, a Švaba ponovo otpuzao i viče glasno. Janko mu priđe poslednji

put i molećivo mu kaže, na srpskom, kako jedino i zna, da mora na konja, u nadi da će ga Švaba razumeti i da će se smilovati zbog toga što je dete. Okreće mu dlanove, jedan krvav, jedan zasečen, kao da priznaje svoju dečju nemoć. Švabin pogled se ne zaustavlja na zasečenom Jankovom dlanu već mahnito gleda u nebo, a uzaludni trzaji njegovog tela ne posustaju.

Hladna cev, zmija srče krv iz Jankovog dlana, konju oči više po tmimi ne može da razazna, izgubile su sjaj. Švaba šuteći puzi, ne predaje se.

Ugrejala se cev uz prasak. Načas! Samo Janko i Mlađan ne čuju pucanj. Jedan kratki bubanj u ušima, ko kad zevneš. Konja uzde sprečavaju da otrči, a rastinje prestaje da šušti. Švaba se ne miče. Dah pucnja su, međutim, obojica osetili po sredini grudi, gde se spajaju rebra, kada ih je kundak puške načas pomerio. Opustiše se okovi s Mlađanovih ruku. Kleči Mlađan, u treptaju je opet dečak, i pred njim je rukama iskopana humka. Beli se lice Švabi na mesečini, beli mu se kosa, došao nekako manji ovako opružen. Povila mu se krila i stala u humku, a Mlađan drži zemlju u rukama i nikako da je baci. Šutnja ga okružuje, a zna i oseća da ga tri seni posmatraju.

Gleda Mlađan oko sebe, a onda se nad Švabinom glavom pojavi stari Janko. Onakav ko pred šlog, pred rat. Sija pun mesec iznad njega, smeju mu se oči.

– Sadrpane! Jabuko! Hajde ti svojim poslom. Ja ću to. To je moje.

Razmene Janko i Mlađan ponovo starost i mladost. Janko je opet dvanaestogodišnjak, a Mlađan je sad svoj. Odrastao, ponovo starac.

Čim Mlađan napravi korak unazad da jasnije vidi i Janka i humku i Švabu u njoj, razbi se šutnja. Zaparaše mu uši Jankovi dečji jecaji dok rukama zatrpava humku. Cede mu se sline i suze niz lice, nikako da dođe do daha.

Mlađan gleda u oca preneraženo, a uši i ne pokušava da pokrije, jer zna da će ga krici proganjati kao i tri seni što rade. Ponovo oseti njihove poglede. Jankove udarce pesnicama po rebrima oseti na svojim grudima dok sve tupo odzvanja. Oseti Mlađan krvav Jankov dlan kao svoj, kako bubnja. Ničeg dečjeg više nema u Jankovom pogledu.

A onda, negde u daljini, pojavi se svetlo. Misli Mlađan sad će početi *Hej, Sloveni* s razglasa, ali vide ispred sebe obrise pustinje i iza nje okean. I čuje se kit. Ne, ne čuje se kit, čuje se saksofon koji zvuči kao kit. Sada je siguran da vidi pustinju Australije, a da negde tamo, u daljini, Mel Gibson vozi šleper i prevozi decu i naftu na sigurno. Spuštena mu je glava dok vozi, zabrinut mu je pogled, ima kamenu kabanicu na sebi, ali uspeće. Spasiće decu! Deca su jabuke. I konačno se Mlađanu pojavljuje osmeh na usnama dok čvrsto drži kapu s petokrakom koja ga žulja na grudima, a onda ga ljutito pogledaju tri seni. Kao da hoće da mu kažu: *Varaš, ne ide priča tako!* A onda zapeva Tina Turner:

Out of the ruins

Out from the wreckage

*Can't make the same mistake this time.*³

³ *Iz ruševina / Iz olupine / Ne možemo napraviti istu grešku ovog puta* – Tina Turner, *We Don't Need Another Hero* (Ne treba nam još jedan heroj), pesma iz filma *Pobesneli Maks III*.

2. JUTRO

Dok se nastavlja pjesma *We Don't Need Another Hero*, koju je postavio kao alarm na telefonu, shvatio je da je dobar deo noći spavao na stomaku, pesnice zarivene u grudi. Jedva je Mlađan uspeo da namoli svog sina Petra da mu postavi tu pesmu za alarm jer su ga svi drugi trzali i nervirali. Ovo je bila savršena melodija uz koju je voleo da se budi.

Petar se nervirao i gundao u sebi kako ne treba ni da ima telefon ako ne ume da ga koristi. I da daje silne pare za spravu na koju se jedva javlja, a ne koristi ni internet ni kameru. Za njega je cigla, a ne telefon, glasio je Petrov sud.

Sve to odsluša Mlađan strpljivo i ne ljuti se previše jer mu je ta pjesma bitna. Džaba bi mu objašnjavao i delio s njim uspomenu na otvoreno kino u Sarajevu, *Pobesnelog Maksa*, kojeg je u zagrljaju odgledao s njegovom majkom Danicom, dok on, Petar, još nije ni bio u planu.

Sa začuđujućom lakoćom je prihvatao javu, ostavljajući iza sebe i šutnju i krike. Nije bio prvi put da sanja takve snove. Česti su, a čovek ogugla na nešto što se često

ponavlja, poput kombija iz kog neko leti viče: „Evo lube-nica!“ Naiđe sezona, pa se završi.

Uspravio se na krevetu. Oseti grč u ruci i bol u grudima. Postelja kraj njega prazna. Nije bio siguran da li je Danica ustala ranije ili je ponovo spavala u dnevnoj sobi. Krevet nikada nije bio namešten, osim nedeljom, kada se menja posteljina.

Duboko je udahnuo i osetio dobro poznat ukus goru-šice koju ima godinama, otkako pije. A pije kao što piju i svi, ali ima svoje čašice pod kontrolom. Magičan broj pet, ali nije isključeno da se nekad desi i dupla.

Ustaje polako i oseti promenu pritiska. Težina u glavi ga natera da zažmuri. Oseti bol i u leđima, blizu vrata, kao da seva ka potiljku. Vreme je za prvu čašicu, ona uvek učini stvari jasnijim. Nestane jutarnja misaona mrena.

Prekine alarm tek kad Tina izgovori *Thunderdome*⁴, iz poštovanja. Mnogo je voleo Tinu. Njen koncert u Zemu-nu, kada je jedva našao stadion, a potom i parking, jedno je od poslednjih lepih sećanja na vreme pre rata. Turneja *Simply the Best*, dok se ori stadion, a Tina, bujne kose, u haljinici što se presijava i šljašti, peva iz duše.

Othramao je do kupatila. Pred ogledalom se podigao na prste leve noge da bi mu kukovi bili u istoj ravni. Leva noga mu je bila kraća odmalena.

Tražio je u svom odrazu Jankove crte lica, ali ih nije nalazio. Nisu mu oči bile plave. Nisu mu oči igrale na zej-tinu kao Jankove. Lice mu nije bilo sklono osmehu. Nije uvek bio uredno obrijan kao njegov otac. Izazovno mu je bilo da na svom teškom, umornom licu pronađe Jankovu

⁴ Gromovita kupola – distopijska gladijatorska arena iz filma *Pobesneli Maks III*.

vedrinu pre šloga. Tek kad se usiljeno osmehne i kad mu se na slepoočnicama naprave leptirići, kako je, kao mala, njegova ćerka Jelena zvala njegove bore oko očiju, tada se pojave Jankovi obrisi.

Obrijao se brzo, a potom dugo umivao hladnom vodom. Lice mu je gubilo težinu dok je izdašno stavljao afteršejv. Tek nakon svih ovih radnji, obavio je onu najmučniju. Olakšao se, tj. olakšavao se, jer mala nužda u njegovim godinama traje. Sačekao je da se završi prvi talas u tankom mlazu, a onda i drugi, pa i treći, skoro nepostojeći, sav u kapljicama.

Po povratku u sobu, brojao je u sebi do deset na nemačkom, pa sve tako iznova, lažući sebe kako je lako izdržati jutro bez prve čašice. Namestio je odelo i popravio košulju koja ga je sve više stezala u predelu stomaka. Udahne duboko, podigne mu se grudni koš, i odelo dobije potrebnu širinu u ramenima, a onda izdahne naglo, jer ga i dalje boli na sredini grudi, od pesnice, kundaka puške ili petokrake. Ni on sam više ne zna šta je, ali snažno oseti žeđ.

Već je zamišljao bistru tečnost u čašici pored šoljice kafe i mogao je da oseti hladnoću stakla na usnama – trenutak kada se još uvek ne zna ko će koga prvi ujesti. Potom reski osećaj u grlu, pa ljuto, a zatim slatki nadražaj u desnim. Potom jezik sve to prevrne i široko deli mislima koje postaju jasne i lakše.

3. KAVA

– Jesi l' to pio sinoć? – izgovorila je Danica pre nego što je i zaustio da joj kaže dobro jutro.

Taktički je postavila pitanje da bi mu nabacila osećaj krivice, kao da mu je dunula prašinu u oči. Presekla je, takođe, bilo kakav pokušaj, manevar, šansu da joj zatraži čašicu rakije uz kafu.

– Nisam – kao što i nije posle sinoćnje pete. – Što pitaš?

Razoružala ga je, a nije se za pušku ni mašio. Misli Mlađan e, sad neću u inat da tražim, kako bi joj pokazao da još može bez nje, kao i dok je brojao do deset na nemačkom.

– Jutros te stoji jeka. Ječo si nešto u snu – presipala je poslednje kapi iz džezve u njegovu šoljicu.

Znači, ipak je spavala s njim u krevetu, u sobi koja miriše na njih. Ustajalo, ali njima poznato i nekako umirujuće. Nije ga probudila ni sinoć kad je legla, ni jutros kad je ustala pre njega. Ustaljeni jutarnji obrazac, za oboje, ali Tina Tarnar samo njega budi.

Mlađan je prišao stolu, posmatrajući kako se dim cigarete meša s parom iz vruće kafe. Jedan je opušak u

pepeljari, drugi dogoreva. Paklice cigareta su Daničine čašice. Mlađan vodi – pet prema dva. Svakog dana. Zna da, ako se sada nakašlje, odškrine prozor i podigne nozdrve, ništa neće vredeti. Neće mu to pomoći u utakmici. Danica ga je dočekala prva. Spremno. Zatim je daleko, na drugoj strani stola za deset ljudi, ugledao okrajak hleba koji je tužno čučao na krpi. Verovatno je on sinoć zaboravio da ga vrati u kutiju. Žurno je skrenuo pogled s okrajka, da joj ne da novu priliku za još jedan prekor. San mu je i dalje u mislima bio začuđujuće živ i jasan.

– Sanjo sam čudan san...

– Čuj? – izgovorila je Danica zainteresovano, zahtevajući dodatno objašnjenje. Dok mu je prinosila kafu, primetila je kako se trlja vrhovima prstiju po sredini rebara.

– Šta ti je? Šta te boli?

– Ma nažuljo sam se. Spavo na pesnici. Sanjo sam starog – nabrao je čelo, pa se počeo.

Zaustavila je pokret na sekund dok je spuštala šoljicu pred njega. Nije radosno dočekala vesti.

– Eto, otkako je umro, rijetko kad ga sanjam – počeo je Mlađan da se pravda, da ublaži konstataciju i slaže, svestan da joj ova vest ne prija.

Danica je zagrizla donju usnu, pa se prekrstila, što je Mlađanu uvek bilo čudno, jer nikada se nije krstila pre rata. Bila mu je smešna dok je to radila, iako je s vremenom postajala sve veštija. Neko ko je ne zna, ne bi primetio u tom ustaljenom ritualnom pokretu ništa čudno, ili, još manje, vredno pažnje. On je bio jedini koji može da primeti sitne detalje. Ukočen palac čiji se nokat useca u jagodice kažiprsta i srednjeg prsta, stegnut jače nego što je potrebno. Hteo je da napravi šalu o urocima i kletvama.

I baš pre nego što je zaustio da izgovori: *Hoćemo li kod Dušanke da nam saljeva stravu?*, ona ga je preduhitrila.

– Baš danas da ga sanjaš? 'Oće se to... – naglašavajući reč danas. Zatim je nešto lupilo spolja, a Danica pogleda u plafon, iako je dobro znala da čitav gornji sprat kuće zvrji prazan, jer su deca odavno otišla iz kuće. Na njemu su samo njihove stare stvari skupljale prašinu, dok ne dođe žena koju Danica plaća da jednom mesečno usisa i prebriše parket.

Mlađan je kroz prozor video da je komšija poranio i da zatvara kombi, ali Danica se još jednom prekrstila, dajući značaj nasumičnoj buci zatvaranja vrata. Preimenovala ju je u znak.

Zagrcnuo se, progutao neizgovorene reči o saljevanju strave, svestan koliko bi bile neprimerene, baš danas. Treba izdržati do podneva, kad stižu Jelenini rezultati. Danas će saznati hoće li Jeleni i Kostići ovog puta vantelesna oplodnja uspeti. Nije je zvao ovih dana kao brižan otac, jer su se tako Danica i on dogovorili. Da je dodatno ne trgaju i da ne završe, po običaju, kao glavni krivci i uzrok svake porodične nesreće.

Uzela je dim pa ugasila dogorelu cigaretu, a onda duboko udahнула i izdahнула i sama ponudila da mu naspe jednu čašicu.

Odbio je kao da je neko drugi iz njega progovorio jer od jutros o čašici razmišlja, ali je san tek sada shvatio kao predznak. Nije ga još uvek okarakterisao kao potpuno zloslutan jer je san imao razrešenje. Problem je zakopan, a i sanjao je Janka, svog starog, ni prvi ni poslednji put. Šta tu može biti loše? A onda se setio tri seni, tri saputnika iza sebe, i zadrhtao na tren. Nije od seni,

uveravao je sebe, nego od prostate, pošto je peckanje tek sada posustajalo.

– De, pričaj. Kako si ga sanjo?

– Sanjo sam da sam on kad je predavo zarobljenika ko dijete, dok je bio u Zekovićevoj komandi.

Danici je priča bila daleka, znala je njene obrise, ali joj nije bilo jasno na šta tačno misli.

– Ti znaš da je on bio kurir i da mu je u krštenici bilo upisano da je rođen ranije nego što jeste da bi dobio spomenicu? Otišo je u partizane kako je počeo rat, al' su mu datum rođenja kasnije promijenili, da bi imao i spomenicu jer je bio dijete.

– Ja, ja... – klimala je Danica glavom hrabreći ga da nastavi, zanemarujući kao beznačajnu birokratsku ispravku na Jankovoj krštenici. Nije se mnogo osvrnula na moral i etiku takvog čina.

– Po Zekovićevoj komandi dali su mu naređenje da otprati zarobljenika s položaja do glavne komande. Da ga vodi na razmijenu. A on još bio nejak. Dijete. Taj Njemac, neki s činom, bacio se s konja, a stari nije mogao da ga vrati na konja. Bio mu je težak i otimao se, htio da bježi. I on na kraju nije znao šta će s njim i ubije ga. I ja sam sanjo da se sve to dešava meni. Da i ja sve to, umjesto njega, s njim radim. Mijenjamo mjesta. On, pa ja. Jedino on na kraju uzme da ga zakopava rukama, a meni kaže da idem – izgovara polako Mlađan, dok Tita, konja i tri seni ne spominje.

– Ne sjećam se da si mi ovo ikad vako pričao. Ko prvi put da čujem – zastala je za trenutak, a onda nastavila. – Ubio je zarobljenika – izgovorila je Danica stavljajući tu priču kao fasciklu u fioku.

– Ubio je neprijatelja – razočarano dodaje Mlađan, pa vadi fasciklu iz Daničine fioke i stavlja je u drugu. – Pa pričo sam ti da sam ga ko dijete čuo noću kako bunca i budi se. To mi je bilo strašno. Nisam mogao sve do jutra zaspati, a još gore bi mi bilo da sam otišo kod njih u krevet. Stara nikad nije htjela da mi kaže šta je. Tek kad sam porastao, on je samo jednom to ispričo, i to je podobro bio popio. I to ne meni, nego komšiji. Pred rat. Prije nego je sve počelo. Sve se u snu udarao pesnicom po grudima i kukao, a ja spavo na njoj, pa me sve od jutros boli.

Negodovala je Danica i odmahivala glavom paleći novu cigaretu, bilo bi previše da se po treći put prekrsti.

– Ideš danas do manastira? – zvučalo je više kao naredba nego kao pitanje.

– Idem, da vidim šta treba menadžerki – pokušao je Mlađan da se našali.

– Kupi svijeću i zapali mu je na grobu – rešila je Danica opet stvar.

– Joj, bona Dano, on ti u te stvari nije vjerovao. Bio je komunista – negodovao je, znajući da će morati da prolazi kroz blato. Sada, pošto je rekla, nema se kud. To će morati da se desi iako nikada nije voleo da obilazi groblja.

Ako bude počeo da se raspravlja s njom, natrljaće mu na nos kako je grob njegovih roditelja na ulazu, u delu za koji niko nije ni pomišljao da bi trebalo štedeti svaki pedalj grobnih mesta, jer će Bosnu pokriti mrak. Počćeće s pričom kako je sahrana njegovih roditelja bila daleko pristojnija od sahrane njenih i njenog brata Nikole, gore u brdu, gde su uspeli da iskrče i otkupe šumu i namole opštinare da progledaju kroz prste što još jedno grobno

mesto guraju gde ne bi trebalo. Da bi svi grobovi stali jedan do drugog.

– Nije za njega i nemoj mi tu priču danas! Ako si mu mogo mijenjati nadgrobnu ploču, da na njoj ne bude petokraka, možeš mu i svijeću zapaliti. I nek je i dalje komunist! Zbog Jelene je, dok ne budu rezultati – zaustavila se, jer iako ga je uvek dočekivala spremna, i ona je znala da je bilo suludo da dve nadgrobne ploče Mlađanovih roditelja stoje jedna do druge, a da jedna ima krst, a druga petokraku. Da su njeni roditelji u pitanju, i ona bi ih isto promenila, pa je promenila i temu.

– I? Koliko će ti danas menadžerka tražiti? – upita, dajući Mlađanu do znanja da je čula propuštenu šalu, uz koju su mogli da se čude i zajedno osuđuju postupke iskanja novca igumanije manastira.

– Ne znam. Ja'na mati Teodora. Bez tri nule ne ide – parirao je Mlađan saveznički, a onda dodao, kao da im je oboma postalo jasno da su propustili voz za šalu.

– A nije ni njoj lako... Ona bivša luda iz Bijeljine, pod zlatnom kupolom, uvela im sistem. To sad ni sljedeća tri gavrana ne mogu otpetljati. Javi im se samo koliko da skupe, a ti, igumanijo, obijaj pragove.

– Koliko god da zine, daj – stavlja Danica hitro stvari u fioku, pa dodaje: – Je l' danas ideš za Tuzlu?

– Poslije deset je sastanak. Ako i ovo ugovorim, moram tražiti još ljudi, a svi odoše za Njemačku.

– Plati ih više pa neće ići. Možda i ostanu.

– Jelde? A u čemu ćeš na svadbu sljedeće nedjelje?

– De, bolan! Pa u čemu da idem?

– Što ne ideš u onoj crvenoj koju si nosila za Dimitrijevo krštenje?

– Pa ne mogu u istoj haljini unuku na krštenje i na svadbu prijinom sinu.

– Ta ti je lijepa haljina.

– Jes', stvarno lijepa...

– Joj, valja vas sve na'raniti i obući – ispio je kafu i na-smejao se šeretski. Trljao je grudnu kost, otvarao i zatvarao dlan desne ruke. Kad bi mu Danica sada ponovo ponudila čašicu, ne bi je odbio. Mogla mu je usuti jednu, začas. Mo-gao je popiti s nogu. Ona bi prihvatila čašicu, sklonila je negde u stranu, kao da je detetu dala kašiku gorkog sirupa. Što se mora, mora se i ne bi mu ništa brojala. Zamišljao je u sebi Mlađan ispraćaj, a onda presekao i izgovorio: – Odo'!

Ćutali su do vrata. Danica je ostavila cigaretu da gori. Obuvao je svoju anatomsku cipelu s uloškom, dobro za-vezao pertlu i hramanje je postalo zanemarljivo, skoro nevidljivo nakon nekoliko koraka. Popravila mu je košu-lju, koja je već bila nameštena. Izmamila mu je osmeh i odmah ga prepoznala.

– Bjež' tamo, šta se tu keslaš! – odbijala je da ga po-ljubi, kao nepotrebno, suvišno iskazivanje nežnosti za današnji dan.

– Nego, gledaj u telefon, za to i služi. Zvaću te čim mi Jelena javi. Čim dobije rezultate.

– Ma, biće to sve kako treba.

– Šuti! – pa kao pljune Danica tri puta u stranu. – Šuti. Srećan put!

Mlađan je još jednom pogleda, onda joj namigne, a ona opet kao iznenađena njegovom smelošću, pa mu samo kroz osmeh odmahne rukom.

Mlađan se okrene i izađe, ne osvrćući se ka stepeništu za gornji sprat, gde stare dečje stvari kupe prašinu. Sišao

je niz stepenište i prošao pored magacina i kancelarija na prizemlju. Žedan. Žurno.

4. MLIN

Seo je u kola, u svoj zen-prostor. Prostor gde se nikome ne pravda. Prostor koji miriše onako kako on voli, koji bruji vredno kao pčela. Ispovedaonica, kancelarija, čekaonica, ordinacija, oltar. U kolima nikada nije držao alkohol jer bi to bilo ravno svetogrđu. Bez obzira na to što je menjao kola svake dve godine, uvek su morala biti teget. Crna su mu bila za mafijaše, bela teška za održavanje, zelena za Federaciju, plava za mlade, crvena za prepotentne. Stari auto bi prosledio Petru, Danici ili Jeleni pošto isplati sve kazne za prekoračenje brzine, kad baš nije diplomatski uspevao da se dogovori s policijom.

Jednom je čašicu pošteno platio 200 maraka. Mlad policajac. Prineo mu da duva iako je stariji kolega uporno želeo da mu objasni da Mlađana poznaje odranije. Zna ga policija unaokolo, čak im svima bude i drago kad ga vide. Znaju da će poneti kući bar toliko koliko je dovoljno za šteku cigara. Napisao tog dana mlađi kolega kaznu jedva za prekoračenje brzine, a ne za alkohol. Nije ga Mlađan više nikad sreo. Verovatno su ga sklonili pošto je remetio poredak.

Pali se auto nečujno, kao kompjuter. I dok Mlađan postavlja telefon na držač, oseća kako uranja u kožna sedišta. Sveže je unutra, prijatno, a julsko blešteće jutro već daje jasne znake da sledi vedar, pakleni dan. Namah mu se osuši grlo i krene mu iz želuca gorčina kafe koju s mukom uspeva da savlada. U kolima je uvek imao tečnost za ispiranje usta i nekoliko kutija šibica, u slučaju da ga pritera. Zadržao je u grlu žuč natopljenu pljuvačkom, uzeo tečnost za ispiranje usta, izmućkao, otvorio vrata pa pljunuo, ostavljajući par kapljica na vratima kola. Prstom ih je obrisao jer nije imao maramicu. Jezik i desni su mu bolno trnuli, ali mu je prijao taj osećaj.

Tokom kratke vožnje do mlina, bacio je pogled na Petrovu pa zatim i na Jeleninu kuću. Drugu, za Jelenu, sagradio je pomiren s činjenicom da niko od dece neće ostati u kući s Danom i njim. Nisu deca htela ni da razmatraju mogućnost da žive u kući njegovih roditelja, Janka i Cvijete. Janka se nisu sećali, a kad je stara otišla, to je postala kuća gde je baba umrla, a ne gde je baba živela. Ostala kuća da zvrji prazna, a Mlađan plati čoveka da je spolja okreči na svake dve godine.

Obe nove kuće stajale su uz glavnu ulicu, odvojene lepom ogradom i finim parčedom travnjaka, na kojem su bila parkirana Mlađanova stara teget kola. Kod Petra *audi*, a kod Jelene *mečka*, u društvu Kostinog crvenog *pežoa*. Zet nije voleo teget boju, a ni Mlađan ga nije previše nutkao. Činilo se kao da svi još spavaju.

Mlin i pekara su se nalazili preko mosta koji nije bio predviđen za dvosmerni saobraćaj, kao i mnogi sporedni putevi ovih bosanskih krajeva. Usko grotlo za kombije koje su meštani koristili s lakoćom, čak i kada je samo

mlin bio otvoren. Kada su uz mlin počeli da se zidaju pekara i stovarište, pa i kad je prvi viljuškar prešao preko mosta, da se ne vraća na drugu obalu, onda je postalo još tešnje. Mimoilaženje nije teklo glatko, ali nikada niko nije otvoreno zamerio Mlađanu. Iza leđa jesu, da ne čuje, ali se neko uvek neprimereno izlance, pa to stigne do Mlađana. Frkne tada Mlađan i samo se namršti.

Mogao je Mlađan da proširi most onda kada ga je obnovio, ali mu je bilo skupo. Još je tada otplačivao kredit. I nije to bio njegov posao, to je trebalo da radi opština. On je dozvole uredno platio, takse, materijal, radnike. Obnovio ga je za sebe, za svoj posao, a dobro će doći i komšijama. Nije proširen, ali je nov i stabilniji. Most otrese i išamara sa sebe prolećne bujice ko ništa. Sama činjenica da je izdržao i poplave 2014. govori da ga je skupo platio.

Dok je migavac treperio, video je da se kombi sprema da izađe iz pekare. Uključio je sva četiri migavca i otišao u rikverc, da ga propusti. Mahnuo je vozaču, da ne svira, da ne budi narod sirenom.

Kola su se nečujno prikrala radnicima koji su pušili ispred pekare i zadovoljno pili kafu. Krajičkom oka je uočio flašu domaće, tu kod kafe, sa prevrnutim čašicama oko nje. Niko se nije poslužio. Nesvesno je počeo da srče ostatke tečnosti za ispiranje između zuba, nadajući se da će mu se trnci u jeziku zadržati još malo, dok ne uđe u kancelariju i otvori ormar.

Radnici ga primetiše, pa razgovor utihnu na tren. Izašao je iz kola, krenuo ka njima, a jedan od njih ga preduhitri pozdravom.

– Ono je bio posljednji kombi za danas. Hljeb za Šekoviće. Sve smo završili.

Mlađan se namrštio instinktivno jer je čuo polupravdajući ton. Istina je da ga u ovom trenutku nije interesovalo ništa osim ormara u kancelariji. Radnik zastane, pa pogleda u zemlju ispred sebe, ne znajući šta sledeće da kaže. Svestan svoje reakcije i naglo smrknutog izraza lica, Mlađan zastane, vrati se par koraka i upita da li je Ljubiša tu, iako je znao odgovor na to pitanje. Ljubiša, vođa smene, uvek je tu. Tu je pre njega, tu je i kad on ode. Svi mu rukom ili pogledom pokazашe u pravcu kancelarije.

– Svaka čast, družino! Zaslužili ste dobru pauzu! – dođao je Mlađan i dalje kriomice posmatrajući flašu.

Čim je ušao u pekaru iznad koje su bile i kancelarije, tu se stvorio Ljubiša. Spremno ga je čekao.

– Će s’?

– Evo – prihvati Ljubiša, prelazeći odmah na raport. – Sve je otišlo. Gotovi smo za danas. Treba još samo premjestiti ono brašno iza ovih paleta. Goran ga tako spakovao. Stiže nam novo za dva dana, pa da potrošimo ono starije.

– Joj, Ljubiša, pa to je trebalo davno uraditi!

– A jebaji ga! Znaš Gorana. Uhvati mu dan kad je trijezan.

– Je l’ tu?

– Tu je iza.

– Uhvati ga odma, dok ne popije, nek uradi to pa nek ide kući. Za šta ga plaćam?

– Pa ne znam, Mlađane, ja ga ne mogu uzjahati, a trojicu drugih viljuškarista sam ti dosad nudio. Znaš da je rijetko trijezan, još kad krene da savija ruku pa kuka nad njom, nikome nije veselo.

Setio se Mlađan sna, Goranovog pokreta rukom i kuknjave. Znao je Gorana čitav život, zna ga odmalena, jer je od njega bio deset godina stariji. Njegovi imali u brdu nekoliko kokoši, šljivu i dve dunje u dvorištu. Beda. Svima im svanulo kad se Goran zaposlio u Glinici, fabrici aluminijuma u Zvorniku. Radio tamo kao viljuškarista pre rata. Tamo se i preselio, pa po završetku rata odse-lio, još u svojim dvadesetim. Vratio se pijan, neoženjen, a kad su ga pitali šta je u ratu radio – vozio palete viljuškarom. Vratio se smrknut, dvadeset godina stariji. Kad se napije, stalno stavlja ruku na ivicu stola, pa pusti da mu dlan visi obamrlo. Gleda u svoje prste, pa kuka nad njima i nikome nikada ne govori šta to gleda. I u mlinu je znao da se napije, pa sada, čim drugi vide da poteže češće, pošalju ga kući, iako nikad nije napravio štetu. Niko ne može da ga gleda dok kuka nad zdravom rukom, niti im je jasno zašto to radi. Samo slute.

I sve ovo Mlađan ne priča Ljubiši. Možda Ljubiša sve to već zna, iako je mlađi od Gorana. I šezdeseto, i početak sedamdesetog, i kraj sedamdesetog se sada na izmaku i ove decenije nekako obgrlilo u jedno – već matoro. Džaba priče. Ko će više sve to pamtit i – kao konstatacija, a ne kao pitanje. Preseca Mlađan i skreće fokus s pijanog Gorana, reda radi.

– Pa djecu si nudio, Ljubiša, i svi odoše u Njemačku. Eto, đe su? Za Gorana znam da neće nikuda. Nego vidi da ti preveze to što može i nek ide.

Da je sporiji dan, upustio bi se Mlađan u razgovor s Ljubišom. Dotakli bi se i države i stanja u zemlji, kao uvod u onaj najbitniji – oko plata. Tu Ljubiša obično govori kako su teška vremena i kako se jedva sastavlja kraj